

Chinese paradoxen

De fragiliteit van een nieuwe wereldmacht

door Frans Verhagen

De foto was intrigerend: de Amerikaanse president Barack Obama schudt de hand van de Chinese president Hu Jintao. Rechts staat Hu, met rechte rug en geplastificeerd zwart geverfd haar, links neigt de grijzende Obama licht voorover, alsof hij buigt. Het was natuurlijk niet zo bedoeld maar de metaboodschap was duidelijk: hier staat de leider van de oude nieuwe wereld die zijn respect betoont aan de leider van de nieuwe nieuwe wereld. De reacties waren voorspelbaar: woedende Amerikaanse nationalistinnen klommen in de gordijnen, Chinese nationalistinnen knorden tevreden. De rest van de wereld zag de toekomst.

Onlangs heb ik die toekomst van nabij gezien. Als journalist ben ik dertig jaar lang met de oude nieuwe wereld bezig geweest, en nu kon ik in gezelschap van mijn Chinees-Amerikaanse schoonouders de nieuwe nieuwe wereld bezoeken. Zoals zoveel westerse China-gangers was ik onder de indruk en op een ambivalente manier ook enthousiast. Terwijl Amerika tegenwoordig steeds meer weg heeft van een land dat zich moeizaam schikt in een mid life crisis, gekenmerkt door een onaangename politieke verlamming en een droevig stemmende publieke sfeer, zag ik een China dat ondanks zijn veel langere en veel treuriger geschiedenis fris aanvoelde, jong, energiek en gedreven, een land dat het semi-autoritaire regime waaronder het gebukt gaat behendig weet te verhullen.

Natuurlijk, het waren slechts indrukken en niets is zo misleidend als een eerste bezoek. Ik bofte dat ik kon reizen met mijn Chinees Amerikaanse schoonouders. Dit verschaftte niet alleen op allerlei manieren perspectief, maar ook veel uitleg en hulp bij vertaling. Bovendien leverde het contacten op die je normaliter niet zou hebben. Sommige familieleden zijn nooit weggegaan uit China, anderen zijn teruggegaan toen dat in de jaren negentig mogelijk werd. Mijn schoonouders gaan nu bijna elk jaar naar China.

Shanghai is de deur waardoor je van de ene in de andere wereld stapt, zoals New York dat is voor Amerika. Natuurlijk is Shanghai niet China, zoals New York weinig zegt over Kansas en South Dakota. Maar dezelfde energie die ik voelde toen ik ooit in New York studeerde, overviel me nu in Shanghai. En ik was niet de enige die onder de indruk was van de stad; mijn zoon wil niet langer in New York of Londen studeren, maar in Shanghai.

Dynamisch en bruisend zijn povere woorden om de ontwikkelingen in de grote steden van China te beschrijven. Wat je ziet spreekt duidelijk taal en de cijfers onderstrepen het. Volgens de Chinese econoom Justin Yifu Lin, die nu *chief economist* en *senior vice president for development economics* is van de Wereldbank, was de gemiddelde groei sinds 1978 **9,9** procent per jaar, terwijl de handel met de rest van de wereld per jaar met gemiddeld **16,3** procent toenam. Dat Justin Lin zijn huidige positie bekleedt, is al een bewijs van de nieuwe rol van China in de wereldeconomie. In zijn boek *Demystifying the Chinese Economy*, dat afgelopen december verscheen bij Cambridge University Press, betoogt Lin niet voor niets dat de groei van de wereldeconomie de afgelopen vijftien jaar sterk afhing van de Chinese groei, veel sterker dan het Westen zich realiseerde.

Volgens Lin heeft China een eigen pad gevolgd door de strategie van wat hij ‘comparative advantage following’ (**caf**) noemt, ofwel het dynamisch gebruik van het ‘comparatieve voordeel’. China probeerde niet, zoals veel ontwikkelingslanden, zelf het wiel uit te vinden maar gebruikte alles

wat al bestond aan (westerse) technologie en deed daar zijn voordeel mee. Een *catch up* land zoals China heeft deze aanpak optimaal benut, vindt Lin, want ondanks hoge investeringen in machinerie wist men een grote economische groei te realiseren met aanzienlijk lagere ontwikkelingskosten dan elders in de wereld. Anders gezegd: China gedijde dankzij een hoop profijtelijk jatwerk. Het heeft gewerkt, zo lijkt het.

De vraag is uiteraard of die groei valt vol te houden. Zelfs van officiële zijde komen er nu wat aarzelender cijfers naar buiten over de economie: de verwachte groei is voor Europese ogen nog steeds jaloersmakend maar voor het eerst in een decennium lager dan voorafgaande jaren, de arbeidskosten stijgen terwijl veel regio's en steden kampen met financiële problemen, en premier Jen Jiabao repte onlangs zelfs van 'de urgentie om de problemen van de onevenwichtige, ongecoördineerde en onhoudbare groei in de hand te houden'. Desalniettemin berekende *The Economist* onlangs dat China in het komende decennium in omvang van het Bruto Nationaal Product (**bnp**) de Verenigde Staten zal passeren. Daarbij loopt het land wel een aanzienlijk risico op hogere inflatie vanwege de snel stijgende lonen, ook en vooral in de dienstensector waar weinig productiviteitsgroei is.

Een belangrijke reden dat China de concurrentie met de VS aan kan, is het patroon van de overheidsinvesteringen. China besteedt jaarlijks negen procent van zijn **bnp** aan zijn infrastructuur, de VS drie procent. Zo leverde de wereldtentoonstelling van **2010** Shanghai een gloednieuw vliegveld op waarbij de gammele Amerikaanse luchthavens met hun tijd vretende controles door slecht opgeleide, klantonvriendelijke beveiligers schril afsteken. De metro in Shanghai was al goed en super goedkoop, en is nu nog uitgebreider geworden. Als Amsterdammer die de Noord-Zuid lijn heeft gevolgd, zie ik dat die Chinezen hun metro aanleggen zonder veel problemen. De vraag is of de semi-autoritaire manier waarop al die infrastructuur wordt aangelegd, waarbij soms met harde hand hele stadswijken worden weggevaagd, acceptabel is. Nee, natuurlijk niet, maar ondertussen liggen die mooie projecten er wel. Of de leugenachtige praktijken waarmee bij ons de **hsl**, de Betuweroute en de Amsterdamse metro zijn gerealiseerd nou zoveel democratischer zijn, daar valt nog wel een boom over op te zetten.

Anderzijds is het Chinese top-down systeem van beslissen over publieke investeringen geen garantie voor honderd procent succes. Neem de peperdure Magalev magnetische hogesnelheidstrein die heen en weer flitst tussen het vliegveld van Pudong bij Shanghai en een afgelegen metrostation. In zeven minuten brengt de trein je naar een ondergrondse die er nog minstens een half uur over doet om de stad te bereiken. Ondanks de dames met sjerpen op het vliegveld die je proberen de Magalev in te lokken, nemen de meeste reizigers de spotgoedkope taxi. Toen mijn zoon met zijn opa de Magalev uitprobeerde als toeristische attractie, ontmoetten ze slechts buitenlanders die hetzelfde deden en daar een slordige dertig euro voor over hadden.

Ook lopen in China de hogesnelheidstreinen en metro's met enige regelmaat uit de rails omdat ze te snel worden aangelegd, omdat de geleende technologie niet goed wordt beheerst en ook omdat de overheid corrupt is en aannemers frauderen. Het onderzoek naar het ongeluk met de hogesnelheidstrein die vorig najaar ontspoorde, met veertig doden als gevolg, leverde een dramatisch beeld van corruptie, incompetentie en pure desinteresse in gewone burgers. Een maand later botsten in de flonkerende metro van Shanghai twee treinen op elkaar omdat vanwege een probleempje de communicatie even per telefoon moest. Anderzijds blijft het verschil met de VS markant. Wie de ronduit schamele publieke omgeving van de Verenigde Staten kent, ziet dat China doet wat Amerika nalaat: de structuur neerleggen die nodig is om door te groeien.

Doorgroeien heeft een prijs, ook in China. Nog los van het autoritaire politieke systeem, de corruptie, de ontorechte en ondergewaardeerde onteigeningen, scheidt de groeispurt ook problemen in de publieke ruimte. Ondanks alle bosjes en struiken langs de snelwegen in de steden (om te voldoen aan

de verplichting van dertig procent groen in urbane zones) en ondanks het feit dat de Chinese scooters verplicht elektrisch zijn, blijft de luchtvervuiling een serieus probleem. Afgelopen december nog haalde de smerige deken die op een slechte dag over Beijing hing de wereldmedia.

Overall in China wordt gebouwd, overall bepalen kranen de horizon. Het land kent een bouwbubble en net als bij ons is de overheid daarbij de grote stimulerende kracht, zij het niet door lage rentes en tophypotheek voor financiële klungels, maar simpelweg omdat de regering zich ten doel heeft gesteld om miljoenen woningen te bouwen voor de vele plattelanders die naar de steden zijn getrokken, op zoek naar werk. Shanghai alleen kent al zo'n tien satellietsteden die alle tien groter zijn dan Amsterdam. De planning voor 2011 voorzag in de bouw van tien miljoen 'betaalbare woningen', maar volgens de *Financial Times* is dat aantal lang niet gehaald. De 'building boom' lijkt te stikken, lokale autoriteiten zijn te veel financiële verplichtingen aangegaan en hebben waarschijnlijk de rapportages opgeklopt. Officieel China houdt vast aan het vijfjarenplan van **36** miljoen nieuwe huizen tussen **2011** en **2015**. Maar iedereen kan zien dat een flink aantal bouwprojecten al halverwege in de mottenballen is gezet en veel bouwprojecten komen zelfs niet veel verder dan een gat in de grond. Chinese kennissen vertelden ons dat iedereen weet dat dure nieuwe appartementen niet meer te verkopen zijn.

Verrassender dan Shanghai en Beijing vond ik Xi'An, een stad op een uur of drie vliegen van Shanghai die zijn bekendheid dankt aan de beroemde terracotta legers. In mijn onnozelheid verwachtte ik een soort derdewereldstad, maar meteen al vanaf het supermoderne grote vliegveld werd ik uit de droom geholpen. Het begrip 'stad' heeft hier andere dimensies. Xi'An telt acht miljoen inwoners en is slechts een van de vele miljoenensteden in China. Opvallend is echter dat hier de vervuilende Sovjetfabrieken uit de jaren vijftig inmiddels grotendeels vervangen zijn door chemische, farmaceutische en hightech industrieën. Even opvallend is dat de warenhuizen wat betreft aanbod van producten vergelijkbaar zijn met die in West-Europa en de Verenigde Staten.

Tegelijkertijd bleek Xi'An de meest Chinese stad die we bezochten. Tijdens de als glorieus hoogtepunt in de Chinese geschiedenis beschouwde Tang dynastie (**618-907**) was Xi'An de hoofdstad van het Chinese rijk en het beginpunt van de zijderoute. Binnen de gigantische antieke muren ligt de oude stad, met onder meer een van de oudste moskeeën ter wereld. Eromheen ligt een soort kabash met weer daaromheen een netwerk van straten waar op zaterdagavond door de bevolking wordt gegeten, gepraat, gedronken, geflirt en wat al niet. Chinezen brengen veel tijd buiten door; dat geldt voor grootouders met hun kleinkinderen, maar ook voor de talrijke mensen die 's ochtends vroeg in de vele parken doen aan ballroom dansen of tai chi oefenen. Het geldt ook voor de meisjes die rondhuppelen met grote rode waaiers en voor de enkeling die goochelt met een namaakzwaard.

Buiten is belangrijk, want gewone Chinezen wonen in piepkleine appartementen. Het idee van een huiskamer bestaat pas sinds kort en hoort nadrukkelijk bij de middenklasse. Ikea heeft hier een wereld te veroveren. Als Chinezen mensen ontvangen, doen ze dat niet thuis maar in één van de vele privé-eetkamers in restaurants, precies zoals de Chinese Amerikanen in Los Angeles en New York dat vaak ook nog steeds doen. Dit soort culturele gewoontes is bij Chinezen blijkbaar zo diep geworteld dat ze ook overzees blijven bestaan, zelfs in goed geïntegreerde gemeenschappen.

Wie ook maar enigszins onder de oppervlakte duikt, ziet onmiddellijk dat China in geen enkel opzicht een egalitair land is. Legio zijn de bittere verhalen over de nieuwe elite van partijbonzen en 'princelings', de kinderen van de partijbonzen die over mee wegekomen. Sprekender nog is wellicht de heisa tijdens ons bezoek over de recente aankomst van de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in China. Voordat hij ambassadeur werd, was deze Gary Locke gouverneur van Washington State en minister van Handel bij Obama. Nu is hij dus de hoogste Amerikaan in China, en omdat hij van Chinese

afkomst is, had hij bij voorbaat een streepje voor bij de Chinezen. Maar voor de elite in Beijing was de lol van zijn komst er snel af.

Foto's van Locke gingen immers als een lopend vuurtje rond in China (de beperkingen op het internetgebruik zijn gemakkelijk te kraken, zoals mijn zoon me demonstreerde). Bijvoorbeeld de foto van de ambassadeur met zijn dochter aan de balie van een Starbucks op het vliegveld van Seattle. Locke staat gewoon in de rij, bestelt en betaalt. En de foto van Locke op het vliegveld van Beijing waar hij zelf zijn koffers van de band pakt. De beelden zorgden voor opwinding. Een man van gezag, een autoriteit, een vertegenwoordiger van de regering die zich gedraagt als een gewone burger?

Het contrast met de op luxe gestelde en verwende Chinese elite was scherp en schrijnend. Die woont in aparte complexen met airconditioning tegen de vervuilde lucht, wordt rondgereden in limousines en doet nooit de eigen boodschappen. Oeps, dat zag er ineens slecht uit. En dan was er Locke's grijze haar. Het leek wel haast een steek onder water: alle Chinese politici hebben pikzwart geverfde haren, zelfs de talrijke hoogbejaarden zijn eeuwig jong in hun eigen spiegel. Door zijn haar niet te verven, maakte Locke er een punt van.

De opwinding over de foto's vertelt vooral iets over de kwetsbaarheid van het Chinese regime en over de fragiliteit van de gehele maatschappelijke hiërarchie. Naarmate China meer open staat voor de wereld zal dit soort opwinding zich vaker voordoen, en zullen de vragen over privileges en sociale verhoudingen vaker worden gesteld. En die vragen zullen morrelen aan de fundamentele doelstellingen van de Chinese leiding. Die doelstellingen zijn even rigide als simpel: economische groei en politiek stabiliteit. De grote vraag is echter of die twee kunnen blijven samengaan. In de geschiedenis heeft economische groei altijd de deuren open gezet naar emancipatie en heeft toenemende welvaart altijd gezorgd voor een drang naar politieke en intellectuele vrijheid.

Wie de *Penguin History of Modern China* van Jonathan Fenby leest, krijgt iets van besef over waar die die scherpe maatschappelijke ongelijkheid in het moderne China vandaan komt. Het boek is met zijn **816** bladzijden een hele haal, maar vanaf de Opiumoorlogen tot de schietpartijen op Tiananmen Square stuit je van de ene massamoord naar de andere. Fenby weet waarover hij het heeft; hij was redacteur van *The Observer* en van de *South China Morning Post*, schreef diverse omvangrijke studies over China en is tegenwoordig hoofredacteur en China-deskundige van de denk tank 'Trusted Sources'. Hij beschrijft de Chinese geschiedenis in feite als één aaneenschakeling van oorlog, dood en ellende, waarbij er nauwelijks onderscheid is tussen warlords, keizerlijke legers, nationalist en communisten. Voeg daarbij de talloze hongersnoden en natuurrampen, alsook de epidemieën van cholera en tuberculose, en je krijgt een beeld van een murw geslagen land, waarin de dertig of veertig miljoen doden die we aan Mao kunnen toeschrijven niet eens meer opmerkelijk zijn.

Wat je ervan merkt, is dat dit een samenleving is van scherpe ellebogen. Vergeleken met Chinezen is zelfs de grofheid van Nederlanders klein bier. Wellevendheid is hier in elk geval niet uitgevonden. Als je een paar Chinezen hoort praten, denk je dat ze vreselijke ruzie hebben. Als ze echt boos zijn, klinkt het net zo bruut als ze het waarschijnlijk bedoelen. Als ze nieuwsgierig zijn, zijn ze dat heel opdringerig. Als ze zichzelf kunnen helpen of moeten beschermen, aarzelen mensen hier niet om anderen erbij te lappen, zelfs als het gaat om familieleden. Wat dat betreft hebben Mao's rampzalige initiatieven, de Grote Sprong Voorwaarts en de Culturele Revolutie, blijvend sporen nagelaten.

Misschien is het dan ook geen wonder dat het verkeer hier letterlijk moorddadig is. Wie als voetganger of fietser niet zelf voor z'n vege lijf zorgt, wordt gewoon omvergereden. Een opvallende gewoonte in deze context is dat automobilisten oogcontact vermijden, als een soort excuus voor onbehouwen gedrag. Als ik je niet zie, besta je niet, lijkt een Chinees motto. Het aantal ongelukken daqt we zagen viel nog mee, maar als er dan wat gebeurt, zijn Chinezen wel geweldig nieuwsgierig

maar niet erg hulpvaardig. We zagen een scooter door rood racen en een wat oudere fietser ondersteboven kegelen. De oudere man bleef op de grond liggen. De scooterrijder klopte zijn kleding af, keek naar de schade en ging weer verder. Niemand van de omstanders, letterlijk niemand, hielp de oude man. Uiteindelijk krabbelde die zelf overeind onder het oog van tientallen mensen die stonden te kijken maar geen hand uitstaken.

Toen dit najaar op YouTube een filmpje verscheen over een tweejarige meisje dat twee keer werd overreden waarna achttien passanten zonder te stoppen zorgvuldig om het zwaargewonde kind heenliepen alsof het ze niet aanging, verraste dat dus niet. Het punt is: het ging ze inderdaad niet aan. Chinezen kijken niet op van lichamelijk leed, zou je kunnen concluderen, of iets minder cynisch, ze passen wel op zich ermee te bemoeien. Je weet maar nooit hoeveel last je daarvan krijgt. Beter de andere kant opkijken en doorlopen. De krantenkoppen dat China aan zelfonderzoek zou doen naar aanleiding van dit incident, klonken vooral als plichtmatige lippendienst aan de geschokte westerse wereld.

Het aantal ongelukken zal niet snel minder worden, want tegelijk met de omvang van de middenklasse is het aantal auto's in China enorm toegenomen. Beijing heeft acht ringwegen die alle acht de hele dag vol staan en dan niet met simpele bakjes. Buick mag in de VS een merk zijn voor suffe ouderen, hier heeft het een groot marktaandeel en geldt als uiterst hip. De Chinese elite rijdt bij voorkeur in een Audi 6 met donkere ruiten. Taxi's zijn allemaal Volkswagens, en in 2010 verkocht Audi hier bijna 280.000 auto's, het dubbele van wat het bedrijf in de VS kwijt kon. BMW loopt achter, het heeft last van een slecht imago omdat corrupte officials een voorkeur voor dit merk hebben en nog steeds omdat een bmw in 2003 betrokken was bij het opzettelijk doodrijden van een arme man die een deuk in de auto had veroorzaakte. De toename van het aantal auto's is zo groot dat de overheid beperkende maatregelen heeft moeten instellen. Ik hoorde dat een vergunning voor een auto ongeveer net zo duur is als een auto zelf, wat veel zegt over het feit dat zoveel mensen zich een auto kunnen permitteren.

De vraag die in China onvermijdelijk opkomt, is hoe lang dit alles nog goed kan gaan. Kun je een welvarende middenklasse koesteren zonder dat die een maatschappelijke stem wenst? Kun je een economie van namaken en eenvoudige productie laten doorgroeien naar entrepreneurs en eigen ontwerpen zonder dat eigendomsrechten goed zijn geregeld en zonder dat de nieuwe ondernemers enige zeggenschap hebben in de samenleving?

De dictatuur van de partijbonzen en de vrijwel ongebreidelde macht van provinciale en stedelijke autoriteiten: het irriteert mensen, zoveel is wel duidelijk. Anderzijds lijkt het onwaarschijnlijk dat de huidige generatie van tussen de twintig en de veertig in opstand zal komen. Ze kennen via hun ouders of uit eigen ervaring de hongersnood, de culturele revolutie en de politieke onzekerheid van de jaren vijftig tot en met tachtig, en ze genieten van de nieuw verworven rijkdom, zonder al te veel vragen te stellen. Zij praten keurig over de 'bevrijding' van 1949 en lijken het bloedige neerslaan van de protesten op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989 uit hun geheugen te hebben gewist.

Het verbaasde ons niet dat toen we uit eten gingen met een ver familielid we de waarschuwing kregen dat we met haar zoon niet moesten praten over politiek. Hij had een hoge functie in de partij, vertelde mijn schoonmoeder. Bij kennismaking bleek de man bleek een prominent professor in de geschiedenis van de Ming dinastie (1368-1644) te zijn, en blijkbaar ben je dan per definitie een partijbons. Ik had wel wat meer over zijn leven willen horen, maar hij bleek helaas weinig communicatief hoewel ik nu ook weer niet de indruk had dat hij op politieke eieren liep.

In studies over de toekomst van China wordt het heersende regime regelmatig vergeleken met dat van Qin Shihuangdi, de keizer die China in 221 voor Christus verenigde. Deze machthebber was een

aanhanger van de politieke doctrine van het Legalisme waarin gold dat alleen harde en flinke straffen de mensen op het rechte pad konden houden en een effectief bestuur konden garanderen. Deze vergelijking is ook te vinden in Francis Fukuyama's vorig jaar verschenen boek *The Origins of Political Order*. In dit werk beschrijft de politicoloog en huidig Olivier Nomellini Senior Fellow aan het Freeman Spogli Institute for International Studies (**fsi**) van Stanford University hoe een samenleving zonder een formeel systeem van verantwoording toch kon functioneren met een moreel kompas. In het keizerlijke China werd ervan uitgegaan dat de morele waarden van de keizer garandeerden dat het bestuur rechtvaardig was en gericht was op het grote goed van de samenleving. De leider van dit onmetelijke land had derhalve zowel het recht om te besturen naar eigen goeddunken maar hij had ook de verplichting om zijn onderdanen goed te behandelen, dat wil zeggen zijn onderdanen als collectiviteit, niet elke individuele onderdaan. Precies zo ziet de Communistische Partij het.

Interessant is dat de Qin-dynastie niet lang overleefde. De onderdanen hebben volgens deze Confuciaanse traditie namelijk ook het recht om een andere leider te kiezen als het convenant wordt gebroken. Deze gedachte is niet zo vreselijk veel anders dan de overwegingen waarmee in Europa de absolute monarchie werd ingetoomd en dan die op basis waarvan de Amerikaanse onafhankelijkheid werd uitgeroepen.

Overigens is het een clichématige en in feite onvergeeflijke patroniserende denkfout om te menen dat Chinezen altijd maar weer op zoek zijn naar een nieuwe keizer en dat voor hen democratie en vrijheid ondergeschikt zijn aan economische vooruitgang, zoals sommige 'experts' zeggen. Het is niet voor niets dat het regime de touwtjes heeft aangehaald toen de Arabische lente losbarstte. Volgens de befaamde geleerde en diplomaat uit Singapore Kishore Mahbubani, die in **2008** met *The New Asian Hemisphere; The Irresistible Shift of Global Power to the East* het definitieve, ietwat triomfalistische boek schreef over de opkomst van zelfbewust Azië, is dit nu precies de reactie die contraproductief zal uitpakken. Hij is er juist van overtuigd dat China 'niet [kan] slagen in zijn doelstelling om een moderne samenleving te worden totdat het de sprong vooruit kan maken en de Chinezen toestaat hun eigen leiders te kiezen'.

Ook de aan Princeton verbonden politicoloog John Ikenberg betoogde onlangs dat hier een kernprobleem voor China ligt. In een analyse van het 'autoritaire model' als alternatief voor westerse democratie, betoogt hij dat er 'weinig bewijs' is dat autoritaire staten werkelijk moderne samenlevingen kunnen worden zonder op te schuiven in liberaal democratische richting. Volgens hem berust de legitimiteit van de Chinese machthebbers meer op 'het verwezenlijken van economische groei en werkgelegenheid dan op autoritaire laat staan communistische principes'. Met andere woorden, het overleven van het regime staat of valt met het economische succes, en dan nog blijft het de vraag of dit goed kan gaan.

Het blijft onduidelijk hoe de relatie precies ligt tussen een hogere levensstandaard en democratisering, maar de Amerikaanse denktank 'Polity' stelt vast dat staten naarmate hun **bnp** stijgt vanzelf in de richting van democratie bewegen. Er bestaan in elk geval weinig landen met een jaarinkomen per hoofd van meer dan \$ **10.000** die functioneren zonder een vertegenwoordigend systeem. Een autoritair regime dat economisch succesvol is, produceert een middenklasse en daarmee ook zijn eigen critici en aldus zijn eigen ondergang. Het gebeurde in Chili in de jaren tachtig, het gebeurde in het Oostblok, het gebeurt vandaag in Rusland. Waarom zou het in China anders gaan?

Hoewel betrouwbare gegevens ontbreken, wordt er vanuit gegaan dat er momenteel in China omstreeks **100.000** botsingen per jaar zijn van Chinese burgers met het regime. Daarvan haalt maar een klein deel de buitenlandse pers, soms omdat het prominente burgers betreft die zonder vorm van

proces gevangen worden gezet, soms omdat de burgers succes boeken. Dat laatste gebeurde in december in het dorpje Wukan, dicht bij Hong Kong, waar de dorpeelingen in opstand kwamen tegen de corrupte partijofficials. Dat conflict werd min of meer opgelost voor het oog van de camera's, maar we weten dat het symptomatisch is voor de talrijke conflicten elders in China.

Geen wonder dat de partij uit alle macht probeert om televisieprogramma's te verbieden die keuzes bieden – welke keuzes dan ook, stemmen is taboe, ook per sms – of die aanschurken tegen westerse consumptiewaarden. De partij eist weliswaar dat China ook cultureel zijn partijtje meeblaast, vanuit de overtuiging dat de Chinese cultuur superieur is aan de westerse, maar heeft die doelstelling verordonneert zonder besef dat cultuur creativiteit vergt, en dat creativiteit alleen kan bestaan door het oprekken en doorbreken van grenzen, ja alleen kan gedijen in vrijheid. Deze paradox blijft onopgelost. Vandaar de arrestatie van schilders, schrijvers en andere cultuurdragers. En vandaar dat de Nederlandse schrijvers vorig jaar op de boekenbeurs in Beijing in deze paradox verstrikt raakten.

Je vertrekt uit China met gemengde gevoelens, zoals de onvermijdelijke gemeenplaats luidt. Je ziet de energie, je voelt hem dagelijks en overal, maar je merkt ook de beperkingen van het systeem, hoewel die wat minder in het oog springen. In je bagage tors je de vraag mee of dit immense land zonder ongelukken zijn weg kan vinden naar een politiek systeem waarin er een of andere vorm van representatie bestaat, waarin niet een kongsi van partijbazen alles beslist?

Dit wordt de test van de stelling van veel verdedigers van het liberale westerse bestel die volhouden dat ook in China het volgende stadium van economische groei en sociaal welzijn alleen bereikt kan worden via een democratisch systeem dat basisrechten garandeert, dat representatief is en dat ter verantwoording kan worden geroepen. Een systeem dat lijkt op het onze, kortom. Inmiddels is in bladen als *Foreign Affairs* de discussie over het al of niet vermeende 'alternatief' van semi-autoritaire regimes in volle gang. Hoe de uitkomst ook zal zijn, het is wel duidelijk dat die niet alleen het lot van de nieuwe wereldmacht China zal bepalen, maar ook de toekomst van de oude wereldmacht die wij het Westen noemen.

Een paar dagen na thuiskomst kwam ik door omstandigheden die er hier niet toe doen terecht in Volendam. Er liepen net twee bussen met Chinese toeristen leeg. Misschien waren ze net verbaasd afgedropen bij de dichte musea in Amsterdam, maar in elk geval drongen ze hier met z'n allen enthousiast een geopende lokaal visrestaurant binnen. 'Ni hao', 'ni hao' – 'goedendag', klonk het geroutineerde welkom van de dames in toeristische klederdracht. In Volendam weten ze allang uit welke hoek de wind waait.